

Tiba Bolle
ITTA, Universiteit van Amsterdam
Contact: e.c.bolle@uva.nl

Wie is verantwoordelijk voor het Nederlands van de mbo-leerling? Een voorbeeld van teamgericht werken aan woordenschat

1. Inleiding

Er is veel te doen over de lage taalniveaus Nederlands van de deelnemers aan het middelbaar beroepsonderwijs (mbo). Nederlands staat weer op de agenda van de opleidingsteams en het management sinds de aankondiging van de invoering van het centraal examen Nederlands. Er worden volop lessen Nederlands ingeroosterd, talencentra ingericht en op grote schaal toetsen en materialen ingekocht. Is dat voldoende om de achterstanden van de mbo-leerlingen weg te werken en ze op het juiste examenniveau te krijgen? In deze bijdrage worden een aantal uitgangspunten en ontwikkelingen rond taalbeleid in het mbo geschetst en een voorbeeld gegeven van teamgericht werken aan woordenschat.

2. De rol van de taaldocent/taalcoach

Vragen die elk mbo-opleidingsteam, bestaande uit taal-, vak-, praktijkdocenten, studieloopbaanbegeleiders en stagebegeleiders, zich moet stellen zijn:

- Welke plek moet het Nederlands innemen in het programma?
- Hoe vangen we taalzwakke leerlingen op?
- Wat is de rol van de vakdocenten?
- Hoe voorkomen we dat extra aandacht voor het Nederlands niet ten koste gaat van de andere vakken?

Kortom: hoe organiseren we de taalontwikkeling Nederlands op effectieve en efficiënte wijze in het onderwijsprogramma?

Er zijn op een aantal mbo-scholen taaldocenten opgeleid tot 'mbo-taalcoach' die de opdracht krijgen ervoor te zorgen dat er voldoende aandacht aan de taalontwikkeling besteed wordt in de opleidingen, opdat de deelnemers aan de eisen Nederlands voldoen..

3. Nadelen van een algemene leerlijn Nederlands

Zowel bol- (voltijd) als bbl-deelnemers (deeltijd) in het mbo¹ moeten voldoen aan de eisen die in de kwalificatiedossiers en het brondocument 'Leren Loopbaan en Burgerschap' gesteld worden aan de taalvaardigheid Nederlands. In den lande maakt men zich zorgen over de haalbaarheid van die taaldoelstellingen voor die doelgroep. De intake-toetsen worden door de instromende vmbo-ers slecht gemaakt en het hoger beroepsonderwijs (hbo) heeft moeite met de soms lage taalniveaus bij de uitstroom. Docenten geven aan dat mbo-deelnemers slecht en weinig lezen en tekortschieten wat betreft hun spreek- en schrijfvaardigheid.

Het management is in reactie hierop vaak geneigd het taalprobleem geïsoleerd te bekijken. Men wil mbo-deelnemers in aparte talencentra, stoomcursussen of schakeltrajecten algemene lessen 'basis' Nederlands laten volgen, naast de beroepsopleiding. Een ontwikkeling die met name voor de 'lage' beroepsopleidingen en bbl-opleidingen negatief kan uitpakken. Aparte leerlijnen algemeen Nederlands zijn voor het mbo inefficiënt, omdat er dubbelop gelezen, geschreven en gesproken moet worden. Bovendien kan een aparte leerlijn Nederlands demotiverend werken op de over het algemeen minder studieveerdige of -willige mbo-deelnemers.

4. Kader voor taalontwikkeling in het mbo: drieslag taal

Bij geïntegreerd taalonderwijs gaat men er van uit dat de voorwaarden voor taalontwikkeling van leerlingen, zowel voor Nederlands als voor de moderne vreemde talen, zijn dat ze:

1. een voldoende begrijpelijk en interessant taalaanbod krijgen;
2. veel lezen, spreken en schrijven (over hun vak);
3. op het juiste moment leerzame feedback ontvangen op hun taalgebruik.

Daarnaast moeten leerlingen die bepaalde onderliggende vaardigheden niet beheersen de kans krijgen om ze gericht te oefenen. Om in de opleiding aan die voorwaarden te voldoen, baseren meerdere ROC's zich in hun taalbeleid Nederlands op uitgangspunten van de zogenaamde *Drieslag voor taalontwikkeling*.

Bij de drieslag gaat men uit van het volgende:

Slag 1. Sommige aspecten van taalvaardigheid kunnen het beste klassikaal en in het kader van de vakles en op de werkvloer aan de orde komen en aldaar verder ontwikkeld worden. Denk hierbij aan het benutten of versterken van de leesactiviteiten, schrijfactiviteiten en mondelinge activiteiten die leerlingen in alle lessen en op de werkplek uitvoeren.

Slag 2. Andere taalonderdelen kunnen het beste aan de orde komen in de lessen of de workshops van de taalcoach/taaldocent en vandaar verder geoefend worden. Leerlingen hebben aparte instructie nodig over de regelsystemen van zinsbouw en vervoeging, van spelling en tekstopbouw, van uitspraak en melodie, maar ook over passend en niet passend taalgebruik in specifieke contexten. Die kennis en de beheersing van de regels en de systematiek is nodig ter ondersteuning van de vele taalactiviteiten in het vak.

Slag 3. Weer andere taalvaardigheden of taalonderdelen kunnen het beste individueel en remediaal worden opgepakt. Sommige leerlingen zullen individuele oefening en hulp bij het wegwerken van persoonlijke tekorten nodig hebben (zoals spelling, uitspraak of woordenschatuitbreiding). Voor individuele oefening moet specifiek materiaal beschikbaar zijn; materiaal waarmee de deelnemers aan de eigen vaardigheidsontwikkeling kunnen werken zonder steeds een docent of een begeleider nodig te hebben.

5. Taalontwikkeling koppelen aan beroepsontwikkeling

Wanneer men kans ziet de taalontwikkeling van de mbo-deelnemers te koppelen aan de ontwikkeling van beroepsvaardigheden behoudt men de motivatie van de deelnemers, wint men tijd en ondersteunt men docenten en praktijkopleiders bij het overbrengen van vakkennis en vaardigheden. Bij de ontwikkeling van beroepsgerichte taalvaardigheid van mbo-deelnemers spelen ook de taalleermogelijkheden op de werkvloer een cruciale rol. Het is dus zaak vak- en praktijkopleiders, evenals (taal)docenten, didactische handreikingen te bieden, waarmee taal- en vakontwikkeling elkaar versterken.

6. Een voorbeeld: woordenschatverwerving in alle vakken

De meeste vak-, taal en praktijkdocenten besteden een groot deel van hun onderwijstijd aan het uitleggen van woorden, begrippen en vaktermen. Docenten kunnen het gevoel hebben dat ze uitsluitend bezig zijn met het aanbieden en uitleggen van woorden - die vervolgens door de leerlingen weer veel te snel vergeten worden. Er is een groot verschil tussen leerlingen wat betreft woordenschat, zodat het voor een docent soms lastig is te bepalen welke woorden hij wel en welke hij niet klassikaal moet behandelen en herhalen. Een duidelijk omschreven aanpak rond woordenschatdidactic kan het team de nodige handvaten bieden.

In ideale omstandigheden kunnen we 5 stappen voor woordenschatuitbreiding onderscheiden, waarbij alle docenten, praktijkbegeleiders, theorie- en taaldocenten betrokken zijn:

1. Selectie belangrijke woorden

Elke docent selecteert per onderdeel, thema, hoofdstuk, kerntaak of praktijkhandeling een paar kernwoorden (vaktaal). De taaldocent speelt een belangrijke rol bij de selectie van de algemene ‘beroepstaalwoorden’ en ‘schooltaalwoorden’, maar altijd in samenwerking met de vakdocent.

2. Voorbewerken

Van belang voor de behandeling van een onderwerp is dat er betrokkenheid gecreëerd wordt door voorkennis op te roepen of aan te brengen, zodat de leerlingen kennis uit het mentale lexicon activeren. De taaldocent geeft in de ondersteunende les opdrachten met de doelwoorden en draagt aanverwante begrippen en woorden aan.

3. Uitleg en notitie van relevante woordbetekenissen

Docenten bieden zoveel mogelijk concrete, visuele en contextuele informatie tijdens hun uitleg. Door betekenis te laten raden, te laten opzoeken, of te bespreken met medeleerlingen zijn leerlingen actief bezig met de woorden. Ze schrijven zelf de betekenis (over) in hun woordenschrift. In de taalles laat de docent aanvullende informatie bij het woord schrijven en voorbeeldzinnen maken.

4. Herhaling en oefening

Zowel taal- als vak- en praktijkdocenten kunnen vakwoorden (laten) herhalen door ze bijvoorbeeld te laten rangschikken en allerlei sorteeroefeningen te geven. De kunst is om leerlingen uit te dagen woorden zelf vaker te gebruiken door gerichte spreek- en schrijfopdrachten te geven.

5. Controle woordkennis en woordgebruik

De beste controle is een schrijf- of spreekopdracht waarbij de leerling de nieuwe woorden moet gebruiken of de betekenis opnieuw moet vragen. De docent geeft vervolgens feedback op juist gebruik, goede vorm, correcte uitspraak en spelling.

7. Woordenschatverwerving als teamopdracht

Bovenstaande manier van werken aan woordenschat kost wellicht meer onderwijs- en overlegtijd dan wanneer elke docent simpelweg uitleg geeft van de woorden, wanneer het hem of haar opportuun lijkt. De aanpak levert echter zowel brede woordkennis (veel woorden) als diepere woordkennis (en daardoor beter tekstbegrip) op, waardoor het vele malen herhalen en extra uitleg geven (in verschillende lessen), voorkomen wordt.

Het is aan de mbo-taalcoach om zijn of haar collega's ervan te overtuigen en ertoe te bewegen hun eigen werkvormen op dergelijke wijze taalactiverend te maken. Het zijn dit soort concrete didactische aanwijzingen die zij door training, collegiale consultatie

en gezamenlijke methodiekontwikkeling kunnen introduceren in het beroepsonderwijs. Er ligt hier een belangrijke, niet altijd eenvoudige, maar wel heel noodzakelijke taak voor de taaldocenten die als taalcoach aan de slag gaan.

Referenties

Alons, E.M. et al. (2007). *Taal is cruciaal*. Amsterdam: mbo2010.

Bolle, T. (2009). *Drieslag taal. Praktijkboek Nederlands in het mbo*. Amsterdam: mbo2010.

Bolle, T & S. Verhallen (2009). *Taaltoetsing en examinering Nederlands in het mbo*. Amsterdam: ITTA.

Douma, M. et al (2003). *Handboek vaktaal*. Houten: Wolters-Noordhoff.

Van Kampen, A. (2007). *Doorgaan met taal, een handreiking voor het realiseren van de doorgaande taallijn van VMBO naar MBO*. Amsterdam: ITTA/Sardes

Verhallen, S. & A. van Kampen (2008). "Nederlands is een vak, ook in de beroepsopleiding". In: *Didaktief*, jg. 38, nr. 3, p.18-19.

Noten

¹ bol = beroepsopleidende leerweg ; bbl = beroepsbegeleidende leerweg

---

Ronde 2

Annelies Kappers & Christa Beckers
Bureau Film@Taal/ROC, Amsterdam
Contact: filmmettaal@gmail.com

Taal als instrument in de stage

1. 'Onzichtbare Taaltaken'

'Onzichtbare Taaltaken' is een educatieve documentaire voor het middelbaar beroepsonderwijs (mbo). De documentaire werd in 2008/2009 gemaakt in opdracht van het ROC van Amsterdam door Annelies Kappers en Christa Beckers, in samenwerking met Maarten van der Burg (Script Factory).